

SVAAVOKAALI JA INESSIIVIN PÄÄTEVARIANTIT OULULAISTEN
YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN PUHEESSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
15.1.2021

Toni Piltonen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempi tutkimus	2
1.3. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	3
2. TEOREETTINEN TAUSTA	5
2.1. Sosiolingvistinen variaationtutkimus	5
2.2. Sukupuolten väliset erot sosiolingvistikissa tutkimuksissa	6
3. ANALYYSI	7
3.1. Svaavokaali	7
3.1.1. Svaavokaalin esiintyminen oululaisopiskelijoiden puhekielessä	8
3.1.2. Sukupuolten väliset erot svaavokaalin käytössä	9
3.1.3. Svaavokaali eri konsonanttiyhdymissä	10
3.1.4. Svaavokaali eri konsonanttiyhdymissä miesten ja naisten puheessa	12
3.1.5. Svaavokaalin esiintyminen keskusteluryhdymissä ja -pareissa	15
3.2. Inessiivin pätevariantit	16
3.2.1. Inessiivin pätevarianttien esiintyminen informanttien puheessa	17
3.2.2. Sukupuolten väliset erot inessiivin pätevarianttien esiintymisessä	18
3.2.3. Inessiivin pätevariantit keskusteluryhdymissä ja -pareissa	19
4. PÄÄTÄNTÖ	23
LÄHTEET	25

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen oululaisten yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten puhekieltä. Tutkimuksessani analysoin svaavokaalin ja inessiivin päätevarianttien edustumista oululaisopiskelijoiden puheessa. Svaavokaali ja yksinäis-s:llinen inessiivin pääte ovat hyvin tyypillisiä piirteitä Oulun seudun murteelle, joten niistä on mielestäni arvokasta saada lisää tutkimustietoa. Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta ja kahdesta parikeskustelusta. Jokainen keskustelu on noin puolen tunnin mittainen. Tutkimukseni kaikki yksitoista informanttia opiskelevat Oulun yliopistossa.

Yliopistossa opiskelevien oululaisten nuorten aikuisten puhekieltä on aiemmin tutkittu suhteellisen vähän, sillä valtaosa aiemmista tutkimuksista on keskittynyt tarkastelemaan yläkoulu-, lukio- ja ammattikouluikäisten nuorten puhetta. Tämän vuoksi uskon tutkimukseni täydentävän aiemmin tehtyä tutkimustyötä hyvin. Lisäksi olen itse syntynyt ja asunut koko ikäni Oulussa, minkä vuoksi koen oululaisten opiskelijoiden puhekielen tutkimisen erityisen mielenkiintoiseksi.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Miten svaavokaali sekä inessiivin päätevariantit edustuvat oululaisopiskelijoiden puhekielessä?
- Vaikuttaako sukupuoli näiden murrepiirteiden esiintyvyyteen opiskelijoiden puheessa?
- Onko keskustelutilanteella vaikutusta murrepiirteiden esiintyvyyteen opiskelijoiden puheessa?

Hypoteesini on, että svaavokaalia esiintyy opiskelijoiden puheessa edelleen merkittävästi. Yksinäis-s:llisen inessiivin edustuksen oletan sen sijaan jäävän melko vähäiseksi. Oletan myös tutkimieni murrepiirteiden esiintyvän enemmän miesten kuin naisten puheessa. Tutkielmassani tulen vertaamaan tuloksiani etenkin Minna Haapasalon (1996)

pro gradu -tutkielman tuloksiin, koska hän on tutkielmassaan tarkastellut sekä svaavokaalia että inessiivin päätevariantteja oululaisten nuorten aikuisten puheessa.

Analyysissäni sovellan Sirkku Löppösen (2015: 1) pro gradu -tutkielmassaan käyttämiä käsitteitä. Kirjakielen mukaista muotoa nimitän yleiskieliseksi muodoksi, kun taas Oulun murteelle ominaista muotoa kutsun murteelliseksi muodoksi. Yleispuhekielessä leviävää sekä murteen että kirjakielen vastaista muotoa kutsun yleistyväksi muodoksi. Svaavokaalia käsitellessäni puhun välivokaalin sisältävästä muodosta murteellisena muotona ja svaatonta muotoa kutsun yleiskieliseksi muodoksi. Inessiivin päätevarianttien kohdalla *-ssA*-variantti on yleiskielinen muoto, *-sA*-variantti murteellinen muoto ja *-s*-variantti puolestaan yleistyvä muoto.

1.2. Aiempi tutkimus

Svaavokaalia ja inessiivin päätevariantteja oululaisnuorten puheessa on tutkittu opinäytetöissä jonkin verran. Terttu Kananen (1994) on tutkinut inessiivin päätevarianttien edustumista 17–19-vuotiaiden oululaisnuorten puheessa. Tutkimuksen informanteista eniten yksinäis-s:llistä inessiiviä käyttivät ammattikoululaispojat ja vähiten lukiolaistytöt. Murteellisen muodon esiintymisprosentti on tutkimuksen ammattikoululaispojilla 68,8 prosenttia ja lukiolaistytöillä 28,7 prosenttia. (Kananen 1994: 51.) Minna Haapasalon (1996) tutkimuksen mukaan murteellisen muodon esiintyminen 21–31-vuotiaiden oululaisten puhekielessä on varsin vähäistä. Naiset käyttävät murteellista inessiivin päätevarianttia 1,2 prosentissa ja miehet 9,8 prosentissa mahdollisista tapauksista. (Haapasalo: 1996: 37–38.) Päivi Alapuranen (1997) on Kananen ja Haapasalon tutkimusten tulosten pohjalta tehnyt johtopäätöksen, että yksinäis-s:llinen inessiivi on katoamassa varsinkin naisten ja koulutettujen puheesta (Alapuranen 1997: 189).

Uudempaa tutkimusta edustaa Sirkku Löppösen (2015) pro gradu -tutkielma, jossa hän tarkastelee inessiivin päätevarianttien ilmenemistä oulunsalolaisten lukiolaisnuorten puhekielessä. Löppösen tutkimuksessa yksinäis-s:llisen inessiivin edustus oulunsalolaisten puheessa on 41,3 prosenttia. Hänen tutkimuksessaan pojat käyttävät murteellista varianttia tyttöjä huomattavasti enemmän. (Löppönen 2015: 75.)

Kanasen (1994) tutkimuksen nuorilla svaavokaalia esiintyy 71,8 prosentissa kaikista mahdollisista tapauksista (Kananen 1994: 79). Hänen tutkimuksessaan myös sukupuolten välillä on havaittavissa eroja, sillä esimerkiksi lukiolaispojilla svaan esiintymisprosentti on 78,7 prosenttia, kun taas lukiolaistytöillä vastaava luku jää 34,6 prosenttiin (Kananen 1994: 27). Haapasalon tutkimuksessa svaavokaalia esiintyy miesten puheessa 58,3 prosentissa mahdollisista tapauksista ja naisten puheessa 30,8 prosentissa tapauksista (Haapasalo: 1996: 21). Ella Kansanniva (2012) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut svaavokaalin esiintymistä kahdeksaluokkalaisten oululaisnuorten puheessa. Hänen tutkimuksessaan svaavokaali esiintyy noin puolessa mahdollisista tapauksista, joten kyseisen kielenpiirteen voidaan katsoa kuuluvan vahvasti oululaisnuorten puhekieleen (Kansanniva 2012: 74). Svaavokaalin esiintymisessä on Oulun kaupungissa havaittavissa huomattavasti enemmän variaatiota kuin lähikunnissa, joissa svaavokaali on säilynyt nuortenkin puheessa erittäin hyvin (Mantila & Pääkkönen 2010: 102).

1.3. Tutkimusaineisto ja -metodit

Tutkimustani varten olen saanut käyttööni valmiin aineiston, jonka Päivi Tolonen on kerännyt syksyllä 2019. Tutkimukseni informantit ovat 18–24-vuotiaita nuoria aikuisia, jotka opiskelevat Oulun yliopistossa. Tutkimuksessani on yhteensä yksitoista informantia, joista kuusi on naisia ja viisi miehiä. Lähes kaikki informantit ovat joko Oulussa syntyneitä tai Ouluun alle kouluikäisinä muuttaneita. (Tolonen 2020: 8–10.)

Aineistoni koostuu kahdesta ryhmäkeskustelusta ja kahdesta parikeskustelusta. Toinen ryhmäkeskusteluista on neljän miesopiskelijan välinen ja toinen kolmen naisopiskelijan välinen. Parikeskusteluista sen sijaan toinen on kahden naisopiskelijan välinen ja toinen mies- ja naisopiskelijan välinen. Saman keskusteluryhmän ja -parin informantit tunsivat toisensa jo ennen keskustelujen nauhoittamista. Keskustelut ovat nauhoitettu siten, että informantit ovat keskustelleet keskenään ilman tutkijan läsnäoloa, jotta keskustelu olisi mahdollisimman vapautunutta ja luonnollista. Ennen tallennuksen alkua informanteille jaettiin lista puheenaiheista ryhmäkeskustelun tueksi. (Tolonen 2020: 8, 11.) William Labovin (1978: 209–210) mukaan puhujalle tärkeät ja henkilökohtaiset puheenaiheet synnyttävät vapautuneempaa puhetta. Tämän lisäksi Marja Saanilahti (1990: 72–73) on havainnut henkilökohtaisten keskustelunaiheiden lisäävän puheen murteellisuutta.

Kaikki keskustelut ovat noin puolen tunnin mittaisia, joten aineiston kokonaispituus on noin kaksi tuntia. Kuvaan analyysissäni informantteja satunnaisesti antamillani pseudo-nymyillä, jotka paljastavat henkilöiden sukupuolen. Nimesin informantit siten, että jokaisen samassa keskusteluryhmässä tai -parissa olevan henkilön nimi alkaa samalla alkukirjaimella. Ryhmään 1 kuuluu Jaakko, Joni, Joona ja Juho, ryhmään 2 Katri, Kerttu ja Krista, pariin 1 Sanna ja Sofia sekä pariin 2 Ella ja Eetu.

Tutkimukseni edustaa sosiolingvististä variaationtutkimusta. Analyysissäni tarkastelen svaavokaalin ja inessiivin päätevarianttien esiintymistä idiolekti- ja sukupuolikohtaisesti. Tutkimusmetodini ovat pääosin kvantitatiivisia, mutta käytän apunani myös kvalitatiivisia menetelmiä. Tutkimukseni on kvantitatiivista siltä osin, että lasken svaavokaalin ja inessiivin päätevarianttien idiolekti- ja sukupuolikohtaiset esiintymisfrekvenssit, ja esitän niiden prosentuaaliset jakaumat. Tämän lisäksi tutkin, millaisissa konsonanttiyhitymissä svaavokaalia esiintyy laskemalla eri yhtymien esiintymisfrekvenssit. Käytän kvantitatiivisten menetelmien tukena myös laadullisia menetelmiä analysoidessani murpeirteiden esiintymistä keskusteluryhmissä ja -pareissa. Tavoitteenani on pohtia, millaiset tekijät vaikuttavat informanttien murteenkäyttöön.

Aineistoni keskusteluista olen litteroinut kaikki svaavokaalin ja inessiivin päätevarianttien esiintymät. Litteraattini pohjautuu Mantilan (2010: 30–34) esittämiin litterointiperusteisiin, joihin olen tehnyt seuraavat karkeistukset:

- erisnimet alkavat isolla kirjaimella
- virke alkaa isolla alkukirjaimella
- virke loppuu pisteeseen, kysymysmerkkiin tai huutomerkkiin
- vokaalien kestoa merkitään kahdella asteella: lyhyt (*a*) tai pitkä (*aa*)
- konsonanttien kestoa merkitään kahdella asteella: lyhyt (*k*) tai pitkä (*kk*)
- erikoisgeminaatio ja yleisgeminaatio merkitään kahdella konsonantilla
- vierasperäiset nimet ovat puheasussa
- diftongireduktiota ei merkitä
- vokaalienvälistä tavunrajaa ei merkitä
- taukoja tai muita paralingvistisiä elementtejä ei merkitä.

2. TEOREETTINEN TAUSTA

2.1. Sosiolingvistinen variaationtutkimus

Sosiolingvistiikka on tieteenala, joka tutkii kieltä sosiaalisessa ympäristössään ja tarkastelee sosiaalista todellisuutta lingvistiikan keinoin (Nuolijärvi 2000: 13). Sosiolingvistiikka tutkii siis kielen ja sosiaalisen rakenteen välistä suhdetta. Sosiolingvistiikan juuret ulottuvat 1960-luvulle, ja sen uranuurtajana voidaan pitää William Labovia, joka ensimmäisenä osoitti kielellisen variaation olevan systemaattista. Suomalainen sosiolingvistinen variaationtutkimus käynnistyi varsinaisesti 1970-luvun alussa ja sen keskeisimpänä tavoitteena on ollut tarkastella nykypuhesuomen alueellista vaihtelua. (Lappalainen 2004: 13–14.)

Siinä missä dialektologia eli murteentutkimus tutkii kielenpiirteiden syntyä ja levikkiä, tarkastelee sosiolingvistiikka enemmän nykypuhekieltä ja variaatiota (Mustanoja 2011: 55–56). Vanhastaan dialektologisissa tutkimuksissa on pyritty löytämään yksi yhtenäinen kielimuoto, jonka perusteella on pyritty määrittelemään tietylle alueelle oma alueurteensa. Poikkeamat tästä on tulkittu lähinnä lipsahduksiksi, tai niistä ei ole piitattu ollenkaan. Nykyisin sosiolingvistiikan ja dialektologian suhde on jo paljon läheisempi, ja osa tutkijoista määrittelee dialektologian jopa osaksi sosiolingvistiikkaa. Vaikka sosiolingvististen ja dialektologisten tutkimusten menetelmissä ja painotuksissa on eroja, on molempien suuntausten yhteisenä perustavoitteena laajentaa ihmisten käsitystä kielen olemuksesta ja kielen muuttumisesta. (Kunnas 2007: 81.)

Sosiolingvistiikan alue jaetaan karkeasti mikro- ja makrososiolingvistiikkaan. Mikrososiolingvistiikka tutkii sitä, miten sosiaalinen rakenne vaikuttaa ihmisten puhetapaan. Tarkastelun kohteena on se, miten kielen varieteetit korreloivat sosiaalisten muuttujien, kuten iän, sukupuolen ja sosiaaliryhmän kanssa. Makrososiolingvistiikka sen sijaan tutkii sitä, mitä yhteisöt tekevät kielilleen, jolloin tarkastellaan esimerkiksi kielen vaihtoa, säilymistä ja kuolemista sekä ihmisten kielellisiä asenteita. Sosiolingvistiikka voidaan jakaa myös demografiseen ja interaktionistiseen sosiolingvistiikkaan. Demografinen sosiolingvistiikka tutkii sosiaalisten muuttujien ja kielen ilmiöiden välistä suhdetta, kun taas interaktionistinen sosiolingvistiikka keskittyy tarkastelemaan puhetilanteita. (Nuolijärvi 2000: 15–16.)

Oma tutkimukseni edustaa mikrososiolingvististä variaationtutkimusta, jossa tarkastelun kohteena ovat oululaisopiskelijoiden puhe ja siinä ilmenevä variaatio. Tutkimukseni edustaa osaltaan myös demografista sosiolingvistiikkaa, sillä tutkin sukupuolen vaikutusta opiskelijoiden murteenkäytössä.

2.2. Sukupuolten väliset erot sosiolingvistiksessä tutkimuksessa

Sosiolingvistiksessä tutkimuksissa on jatkuvasti havaittu merkittäviä kielellisiä eroja sukupuolten välillä. Useimmiten erot ilmenevät siten, että miehet suosivat puheessaan paikallisia puhekielen piirteitä, kun taas naiset käyttävät enemmän laajalevikkisiä, leimaamattomia piirteitä. Joidenkin murrepiirteiden on huomattu leimautuneen maskuliiniseksi piirteiksi, joita naiset puheessaan välttävät. Tutkimani svaavokaali on esimerkki tällaisesta murrepiirteestä. (Lappalainen 2001: 84–85.)

Sukupuolten välisiä kielellisiä eroja voidaan ymmärtää tarkastelemalla sosiaalisia lähtökohtia. Kielenpiirteiden esiintymiseen vaikuttavia seikkoja ovat esimerkiksi tyttöjen ja poikien erilainen kohtelu sekä nuorten omat käsitykset siitä, millainen käytös on kunkin sukupuolen edustajalle sopivaa. Myös nuorten sosiaalisten verkkojen katsotaan vaikuttavan murrepiirteiden esiintymiseen. Perinteisesti sosiolingvistikassa sukupuolten välisiä eroja onkin selitetty miesten ja naisten erilaisilla sosiaalisilla verkostoilla. Viime vuosikymmeninä nuoruus on kuitenkin yhdenmukaistunut, ja nykyisin tytöt ja pojat viettävät paljon aikaa toistensa kanssa. Yhteisten sosiaalisten verkostojen vuoksi tytöt ja pojat saavat toisiltaan myös kielellisiä vaikutteita. (Lappalainen 2001: 86.)

Sosiolingvistisen tutkimuksen kohteena olevat kielenpuhujat voidaan jakaa erilaisiin ryhmiin sen mukaan, mikä on analysoijalle relevanttia. Ryhmittelyn perusteena voi olla esimerkiksi ikä, sukupuoli, etninen ryhmä, koulutus, asuinpaikka tai sosioekonominen ryhmä. (Nuolijärvi 1988: 73–77.) Sukupuoli on ainoa tutkielmani informanteja oleellisesti toisistaan erottava tekijä. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että sukupuolten välillä mahdollisesti ilmenevät erot johtuvat juuri sukupuolesta eikä esimerkiksi muista edellä mainituista tekijöistä. Kiinnitänkin analyysissäni erityistä huomiota miesten ja naisten eroavaisuuksiin tutkimieni kielenpiirteiden osalta.

3. ANALYYSI

Analyysissäni tarkastelen sitä, millä tavoin murrepiirteet esiintyvät informanttien puheessa ja vaikuttaako sukupuoli murrepiirteiden esiintyvyyteen. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, onko keskustelutilanteella vaikutusta murrepiirteiden esiintyvyyteen informanttien puheessa.

3.1. Svaavokaali

Svaavokaalit ovat savolais- ja pohjalaismurteissa sekä pohjoisissa hämäläismurteissa esiintyviä painollisen tavun jäljessä konsonanttiyhtymien väliin lisättäviä siirtymävokaaleja (VISK 2008 § 33). Kettusen murrekartoista selviää, että svaavokaali (*jalaka, kylmä, silimä*) on hyvin laajalle levinnyt murrepiirre (Kettunen: 1940: kartat 199, 200). Oulun seudun murteessa svaavokaalia esiintyy konsonanttiyhtymissä *lk, lp, lm, lv, lj, lh, hm, hn, hl, hr, hv, hj, rj, nh* ja *nj*. Näin ollen se on mahdollinen useammissa konsonanttiyhtymissä kuin savolaismurteissa, joissa svaava on vanhastaan esiintynyt lähinnä *l*-alkuisissa konsonanttiyhtymissä.

Svaavokaali esiintyy aina 1. ja 2. tavun rajalla ja valtaosassa murteita se saa laatunsa edellisen tavun vokaalista. (Mantila & Pääkkönen 2010: 92–93.) *j*-loppuisissa konsonanttiyhtymissä, pois lukien *hj*-yhtymä, välivokaalin paikalla esiintyy sen sijaan *i*, joka saa laatunsa sitä seuraavasta puolivokaalista *j*. Tässä tutkielmassa olen merkinnyt *lj*- ja *rj*-yhtymien svaavokaalin *ĩ*-merkillä. (Mantila & Pääkkönen 2010: 98.) Svaavokaali säilyy parhaiten *l*-alkuisissa yhtymissä, kun taas *h*-alkuisissa yhtymistä se katoaa helpommin. Erityisen paljon svaattomuutta esiintyy *lj*- ja *rj*-yhtymissä. (Pinola 1997: 65.)

Maantieteellisesti svaavokaali lukeutuu laaja-alaisiin puhekielen piirteisiin. Tällaiset kielenpiirteet ovat kaikille suomalaisille tuttuja, eikä pelkästään niiden avulla voida tunnistaa puhujan kotiseutua. (Mantila 2004: 326.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että etenkin naiset ja kaupunkilaiset välttelevät svaavokaalin käyttöä. Vaikka oululaiset kaupunkilaisnuoret käyttävät svaavokaalia puheessaan edelleen melko paljon, esiintyy sitä silti Oulun lähikunnissa merkittävästi kaupunkialuetta enemmän. Svaavokaalilla on myös jonkinlaista sosiaalista merkitystä, sillä korkeammin koulutetut näyttävät käyttävän

svaavokaalia vähemmän kuin alemmin koulutetut. (Pinola 1997: 60–61.) Kati Pinolan mukaan puhujan on helpompi kontrolloida svaavokaalin käyttöä kuin esimerkiksi yleisgemiaation käyttöä. Keskustelutilanteen vapautuminen vaikuttaa svaavokaalin käyttöön, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, etteivät informantit käytä yhtä paljon svaata haastattelujen alussa kuin lopussa. (Pinola 1997: 66.)

3.1.1. Svaavokaalin esiintyminen oululaisopiskelijoiden puhekielessä

Sellaisia muotoja, joissa svaavokaali on mahdollinen, ilmenee aineistossani yhteensä 297 kappaletta. Taulukosta 1 selviää, että svaavokaali esiintyy 66 tapauksessa, joten murrepiirteiden esiintymisprosentti on 22,2 prosenttia. Selvä enemmistö kaikista mahdollisista tapauksista on siis yleiskielisessä muodossa.

TAULUKKO 1. Svaavokaalin esiintyminen informanttien puheessa.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
Jaakko	2	33,3	4	66,7	6
Joni	14	73,7	5	26,3	19
Joona	6	33,3	12	66,7	18
Juho	13	56,5	10	43,5	23
Katri	-	-	41	100	41
Kerttu	-	-	35	100	35
Krista	-	-	23	100	23
Sanna	19	37,3	32	62,7	51
Sofia	9	17,6	42	82,4	51
Ella	1	7,7	12	92,3	13
Eetu	2	11,8	15	88,2	17
yhteensä	66	22,2	231	77,8	297

Prosentuaalisesti eniten svaavokaalia käyttää Joni, jonka puheessa svaavokaali esiintyy 14 tapauksessa 19 mahdollisesta tapauksesta. Lisäksi Juholla murteellisen muodon esiintymisprosentti on suurempi kuin yleiskielisen muodon. Muilla informanteilla, joilla svaavokaali esiintyy, on yleiskielisen muodon suhteellinen esiintymisprosentti suurempi kuin svaavokaalin.

vokaalia esiintyy, murteellisen muodon esiintymisprosentit ovat 7,7–37,3 prosenttia. Kolmen informantin puheessa svaavokaalia ei esiinny ollenkaan.

Svaavokaalia esiintyy aineistossani jopa yllättävän vähän, sillä Haapasalon (1996: 21) tutkimuksen nuorilla aikuisilla murteellisen muodon esiintymisprosentti on 44,6. Omasa tutkimuksessani kyseinen luku on siis puolittunut. Tämän perusteella svaavokaalin käytön voisi päätellä olevan ainakin jossain määrin vähenemässä oululaisopiskelijoiden puhekielessä. Täytyy kuitenkin huomioida, että suurin osa svaavokaalin esiintymistä ilmenee naisten puheessa, mikä osaltaan vääristää esiintymisprosenttia. Koska miehet käyttävät svaavokaalia puheessaan enemmän kuin naiset, voidaan olettaa, että svaan esiintymisprosentti olisi korkeampi, jos aineistoni sukupuolijakauma olisi tasaisempi.

3.1.2. Sukupuolten väliset erot svaavokaalin käytössä

Pinolan (1997: 61) mukaan naiset välttelevät svaavokaalin käyttöä huomattavasti miehiä enemmän. Myös omassa tutkimuksessani miesten ja naisten välillä on havaittavissa selkeä ero svaavokaalin käytön suhteen. Odotustenmukaisesti svaata enemmän käyttävät miehet, joilla murteellisen muodon esiintymisprosentti on 44,6 prosenttia. Naisilla vastaava luku jää vain 13,6 prosenttiin. Aineistoni kaksi eniten svaavokaalia käyttävää informanttia ovat miehiä, ja svaata esiintyy myös jokaisen miesinformantin puheessa.

Naisinformanttien välillä on havaittavissa huomattavaa vaihtelua svaavokaalin käytön suhteen. Kuudesta informantista kolme ei käytä murteellista muotoa ollenkaan, ja El-lankin puheessa svaavokaali esiintyy vain kertaalleen. Sanna sen sijaan käyttää svaavokaalia 37,3-prosenttisesti ja Sofiallakin svaan esiintymisprosentti on 17,6 prosenttia. Taulukko 2 osoittaa, miten miesten ja naisten svaavokaalin käyttö poikkeaa toisistaan.

TAULUKKO 2. Svaavokaalin esiintyminen sukupuolittain.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
Miehet	37	44,6	46	55,4	83
Naiset	29	13,6	185	86,4	214

3.1.3. Svaavokaali eri konsonanttiyhtymissä

Taulukossa 3 esittelen, miten svaavokaalia esiintyy eri konsonanttiyhtymissä. Koska konsonanttiyhtymiä *lh*, *hr* ja *nj* ei esiinny aineistossani kertaakaan, en ole lisännyt niitä taulukkoon. Mantilan (2010: 94, 99) mukaan *lh*- ja *nj*-yhtymät ovat suomen kielessä melko harvinaisia, joten ei ole yllättävää, ettei niitä suhteellisen pienessä aineistossani esiinny. Sen lisäksi, että olen merkinnyt taulukkoon yhtymäkohtaiset esiintymät, olen vielä erikseen laskenut *l*- ja *h*-alkuisten konsonanttiyhtymien kokonaismäärät.

TAULUKKO 3. Svaavokaalin esiintyminen eri konsonanttiyhtymissä.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
<i>lk</i>	19	24,1	60	75,9	79
<i>lm</i>	13	40,6	19	59,3	32
<i>lp</i>	3	30	7	70	10
<i>lv</i>	6	42,9	8	57,1	14
<i>lj</i>	11	17,7	51	82,3	62
<i>l</i> -alk. yht.	52	26,5	144	73,5	196
<i>hj</i>	1	14,3	6	85,7	7
<i>hl</i>	2	50	2	50	4
<i>hm</i>	4	8,3	44	91,7	48
<i>hn</i>	1	50	1	50	2
<i>hv</i>	5	50	5	50	10
<i>h</i> -alk. yht.	13	18,3	58	81,7	71
<i>nh</i>	1	25	3	75	4
<i>rj</i>	-	-	26	100	26
yhteensä	66	22,2	231	77,8	297

Taulukosta 3 selviää, että valtaosa svaavokaalin mahdollistavista konsonanttiyhtymistä on *l*-alkuisia. Tämä on varsin odotustenmukaista, sillä esimerkiksi Kanasen (1996: 28) ja Haapasalon (1996: 30) tutkimuksissa *l*-alkuisten yhtymien osuus on vastaavaa luokkaa. Aineistoni svaavokaalin mahdollistavasta 297 konsonanttiyhtymästä 197 esiintyy *l*-alkuisissa yhtymissä.

Kaikista *l*-alkuisista yhtymistä 26,5 prosenttia esiintyy svaallisessa muodossa. Prosentuaalisesti eniten svaavokaalia esiintyy *lm*- ja *lv*-yhtymissä, joissa molemmissa svaan yleisyys on runsaat 40 prosenttia. Vähiten murteellista muotoa esiintyy taas *lj*- ja *lk*-yhtymissä, joissa tosin suurin osa *l*-alkuisista tapauksista ilmenee. *lk*-yhtymä esiintyy informanteilla suhteellisen monessa eri sanassa, mutta *lj*-yhtymän yleisyys selittyy pitkälti *paljon*-sanana käytöllä. *Paljon* esiintyy aineistossani lähes yksinomaan ilman svaavokaalia, sillä 39 esiintymästä 37 on yleiskielisessä muodossa. Sen sijaan leksemeissä *neljä* ja *kalja* svaavokaali edustuu melko usein, mikä ilmenee esimerkeissä (5) ja (6). Huomionarvoista on se, että svaavokaalia esiintyy melko tasaisesti *l*-alkuisissa yhtymissä, sillä svaan esiintymisprosentti on jokaisessa *l*-alkuisessa yhtymässä vähintään 17,7 prosenttia.

Esimerkkejä *l*-alkuisista konsonanttiyhtymistä:

- (1) *Monelta se alakaa?* (Juho)
- (2) *Mää oon taas uuestaan alkanu soittaa pianoa.* (Katri)
- (3) *Ylipäättästä tekis mieli lähteä uuestaa ulukomaille.* (Joni)
- (4) *Oulusa kyllä kulukee julkiset ihan jees.* (Sanna)
- (5) *Varmaa neljältä, viieltä.* (Joonas)
- (6) *Mynsseni on vissii yks semmone tosi perinteine kalijakaupunki.* (Joni)
- (7) *Tosi paljo tykkäsin koulussa just käsitöistä.* (Krista)
- (8) *Heiluttaa jotain siten että ilmavirta menneepi läpi.* (Sofia)
- (9) *Tässä on kolmas osapuoli Ylivieskasta.* (Eetu)
- (10) *Lumilautailua talavella.* (Sanna)
- (11) *Se on yllättävän helppoa.* (Ella)

Taulukko 3 osoittaa, että *h*-alkuisia konsonanttiyhtymiä on aineistossa 71 kappaletta, joista 18,3 prosentissa svaavokaali esiintyy. Valtaosa *h*-alkuisista konsonanttiyhtymistä ilmenee *hm*-yhtymässä, joka esiintyy aineistossa yhteensä 48 kertaa. *hm*-yhtymistä puolestaan peräti 37 esiintyy leksemissä *ihminen*. Informantit käyttävät svaavokaalia *hm*-yhtymässä huomattavan vähän, sillä 91,7 prosenttia kaikista kyseisen yhtymän tapauksista on yleiskielisessä muodossa. Muita *h*-alkuisia yhtymiä esiintyy aineistossa varsin niukasti, mutta svaavokaali edustuu niissä huomattavasti korkeammalla prosentilla. Esimerkiksi *hn*-, *hl*- ja *hv*-yhtymien esiintymistä 50 prosenttia on svaallisessa muodossa.

Esimerkkejä *h*-alkuisista konsonanttiyhtymistä:

- (12) *Ei sitä tarvi meille **pohjosen** kasvateille sen kummemmin selittää.* (Ella)
- (13) *Mää oon harrastanu **sähälyä** aika pitkään ennen.* (Sofia)
- (14) *Mää haluaisin että siinä ympärillä on kyllä **ihimisiä**.* (Sanna)
- (15) *Kyllä aika helposti näkkee onko toinen **ihminen** oikeesti semmonen vai eikö oo.* (Kerttu)
- (16) *Näyttelijät esittää kuvitellun tilanteen kuviteltuina **ihmisinä**.* (Jaakko)
- (17) *Ei kai siinä ostetaan lippu ja, ja **ryhmä** kasaan.* (Joonas)
- (18) *Ei kehtaa mennä jos ei oo **teheny** solomua lakkiin.* (Joni)
- (19) ***Kahavi?** Aa **kahavi** se on kyllä parasta lämmintä juotavaa.* (Sofia)
- (20) ***Kahvi** käynnistää koneen.* (Katri)

Konsonanttiyhtymä *nh* esiintyy aineistossa vain neljä kertaa. Mantilan (2010: 100) mukaan svaavokaalin käytössä kyseisessä yhtymässä on horjuntaa, mutta varsinkin sanassa *vanha* välivokaalia tavataan edelleen. Aineistoni kaikki *nh*-yhtymät esiintyvätkin lekeemisissä *vanha*. Kolme neljästä tapauksesta esiintyy ilman svaata, joten yleiskielinen muoto näyttää olevan kyseisessä sanassa yleistymässä. *rj*-yhtymä on ainoa aineistossani esiintyvistä yhtymistä, jossa kaikki esiintymät ovat yleiskielisessä muodossa. Tämä ei ole yllättävää, sillä Pinolan (1997: 65) mukaan juuri tässä konsonanttiyhtymässä svaattomuus on hyvin tavallista.

Esimerkkejä *nh*-yhtymästä:

- (21) *Kuinka **vanha** pappa sulla on ollu?* (Sofia)
- (22) *Meillä on mummolassa semmone pitkä kunno semmone **vanaha** ja sitä ei käytetty kymmenii vuosii.* (Joni)

3.1.4. Svaavokaali eri konsonanttiyhtymissä miesten ja naisten puheessa

Tässä alaluvussa erittelen sitä, miten svaavokaali esiintyy miesten ja naisten puheessa. Tarkastelen myös sitä, miten sukupuolet eroavat toisistaan tässä suhteessa. Taulukoihin 4 ja 5 olen merkinnyt molempien sukupuolten puheessa esiintyvät konsonanttiyhtymät erikseen.

TAULUKKO 4. Miesten svaavokaalin käyttö eri konsonanttiyhtymissä.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
<i>lk</i>	13	54,2	11	45,8	24
<i>lm</i>	4	57,1	3	42,9	7
<i>lp</i>	2	40	3	60	5
<i>lv</i>	5	55,6	4	44,4	9
<i>lj</i>	7	46,7	8	53,3	15
<i>l</i> -alk. yht.	31	51,7	29	48,3	60
<i>hj</i>	1	50	1	50	2
<i>hl</i>	1	100	-	-	1
<i>hm</i>	1	7,7	12	92,3	13
<i>hn</i>	1	50	1	50	2
<i>hv</i>	1	50	1	50	2
<i>h</i> -alk. yht.	5	25	15	75	20
<i>nh</i>	1	100	-	0	1
<i>rj</i>	-	-	2	100	2
yhteensä	37	44,6	46	55,4	83

Sekä miesten että naisten puheessa suurin osa konsonanttiyhtymistä on *l*-alkuisia, ja molempien sukupuolten yleisin yhtymä on *lk*. Silmiinpistävää on kuitenkin se, että siinä missä miehet käyttävät yli puolessa *l*-alkuisista tapauksista svaavokaalia, suosivat naiset 84,6-prosenttisesti yleiskielistä muotoa.

l-alkuisissa yhtymissä etenkin miesinformantit näyttävät käyttävän molempia muotoja rinnakkain, myös samoista sanoista. Esimerkiksi Joni, Joonas ja Juho käyttävät äänitteen aikana lekseemistä *alkaa* sekä murteellista että yleiskielistä muotoa. Ryhmän 1 miesten keskustelussa molempia muotoja esiintyy myös useista muista sanoista, kuten esimerkiksi sanojen *hiljainen* ja *helppo* johdoksista. Huomionarvoista on myös se, että Sanna käyttää *lk*-yhtymästä svaallista ja yleiskielistä muotoa peräkkäisissä sanoissa esimerkiksi (4).

TAULUKKO 5. Naisten svaavokaalin käyttö eri konsonanttiyhtymissä.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
<i>lk</i>	6	10,9	49	89,1	55
<i>lm</i>	9	36	16	64	25
<i>lp</i>	1	20	4	80	5
<i>lv</i>	1	20	4	80	5
<i>lj</i>	4	8,7	42	91,3	46
<i>l</i> -alk. yht.	21	15,4	115	84,6	136
<i>hj</i>	-	-	5	100	5
<i>hl</i>	1	33,3	2	66,7	3
<i>hm</i>	3	8,6	32	91,4	35
<i>hn</i>	-	-	-	-	-
<i>hv</i>	4	50	4	50	8
<i>h</i> -alk. yht.	8	15,7	43	84,3	51
<i>nh</i>	-	-	3	100	3
<i>rj</i>	-	-	24	100	24
yhteensä	29	13,6	185	86,4	214

Naisilla svaavokaalia esiintyy *h*-alkuisissa konsonanttiyhtymissä lähes saman verran kuin *l*-alkuisissa yhtymissä eli runsaassa 15 prosentissa tapauksista. Naisilla prosentuaalisesti eniten svaavokaalia esiintyy *hv*-yhtymässä, jossa murteellisen muodon esiintymisprosentti on 50 prosenttia. Kolme neljästä svaavokaalista esiintyy lekseemissä *kahvi*, mikä tosin edustuu myös yleiskielisessä muodossa kolme kertaa.

Miehillä svaavokaalin osuus *h*-alkuisissa yhtymissä jää jopa yllättävän alhaiseksi, vain 25 prosenttiin. Tämä selittyy pitkälti suurifrekvenssisellä *hm*-yhtymällä, jossa svaan esiintymisprosentti on miehillä vain 7,7 prosenttia. Kuten jo edellisessä alaluvussa totesin, suurin osa *hm*-yhtymistä esiintyy lekseemissä *ihminen*. Kyseisessä lekseemissä miesinformantit suosivat naisten tapaan yleiskielistä muotoa, sillä kahdeksasta tapauksesta seitsemän esiintyy ilman svaavokaalia. *hm*-yhtymä on myös aineistoni ainut konsonanttiyhtymä, jossa naiset käyttävät miehiä enemmän svaavokaalia, vaikka prosentuaalinen ero onkin hyvin pieni.

3.1.5. Svaavokaalin esiintyminen keskusteluryhmissä ja -pareissa

Ryhmä 1 ja pari 1 ovat keskusteluryhmistä ja -pareista ainoat, joissa svaavokaalia esiintyy merkittävässä määrin. Ryhmässä 2 sitä ei esiinny lainkaan ja parilla 2 svaavokaali edustuu ainoastaan kolme kertaa, minkä vuoksi en ole laatinut kummankaan ryhmän tai parin keskustelusta taulukkoa.

TAULUKKO 6. Svaavokaalin esiintyminen ryhmässä 1.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavokaalia	Ei svaavokaalia, %	yhteensä
Jaakko	2	33,3	4	66,7	6
Joni	14	73,7	5	26,3	19
Joona	6	33,3	12	66,7	18
Juho	13	56,5	10	43,5	23
yhteensä	35	53	31	47	66

Taulukko 6 osoittaa, että ryhmän 1 miesinformanteilla svaavokaali esiintyy 53 prosentissa kaikista mahdollisista tapauksista, mikä on selvästi enemmän kuin missään muussa keskusteluryhmässä tai -parissa. Joni ja Juho suosivat puheessaan murteellista muotoa, kun taas Jaakko ja Joona käyttävät suurimmassa osassa tapauksista yleiskielistä muotoa. Huomionarvoista on se, että jokaisen ryhmän 1 informantin puheessa svaavokaali on varsin luonnollinen kielenpiirre.

Taulukosta 7 ilmenee, että parin 1 naisinformanteilla svaavokaalin esiintymisprosentti on 27,5 prosenttia, mikä on lähellä Haapasalon (1996: 22) tutkimuksen kaikkien naisinformanttien vastaavaa lukua. Olisikin mielenkiintoista tutkia, miten svaavokaali edustuisi heidän puheessaan, jos he keskustelisivat ryhmän 2 yleiskielistä muotoa käyttävien naisten kanssa.

TAULUKKO 7. Svaavokaalin esiintyminen parilla 1.

	Svaavokaali	Svaavokaali, %	Ei svaavo- kaalia	Ei svaavokaa- lia, %	yhteensä
Sanna	19	37,3	32	62,7	51
Sofia	9	17,6	42	82,4	51
yhteensä	28	27,5	74	72,5	102

Kuten luvussa 3.1. totesin, Pinolan (1997: 66) mukaan informantit käyttävät svaavokaalia enemmän äänitteiden loppupuolella kuin alkupuolella. Tämä vaikuttaa ainakin ryhmässä 1 pitävän paikkansa, sillä 25 svaavokaalia esiintyy puolen tunnin äänitteen jälkimmäisellä puoliskolla ja 10 ensimmäisellä puoliskolla. Yleiskielisistä muodoista sen sijaan 17 esiintyy ensimmäisellä ja 14 jälkimmäisellä puoliskolla. On siis perusteltua katsoa, että keskustelun vapautumisella on ainakin tässä ryhmässä kielen murteellisuutta lisäävä vaikutus. Toisaalta parilla 1 tällaista jakautumista ei ole havaittavissa, vaan svaavokaalin esiintymät ovat jakautuneet tasaisesti läpi äänitteen.

3.2. Inessiivin päätevariantit

Valtaosassa Suomea inessiivin pääte esiintyy muodossa *-ssA*. Eteläisemmässä Suomessa tavataan varianttia, jossa inessiivin päätteiden loppu-*A* on heittynyt pois, mutta Oulun seudulle tyypillinen päätevariantti on yksinäis-*s*:llinen *-sA*-muoto (*täsä kyläsä*). Kettusen (1940) mukaan yksinäis-*s*:llinen inessiivi on Suomen länsimurteiden läntisimpien osien ominaispiirre. (Kettunen 1940, kartta 104.) Yksinäis-*s*:llisen inessiivin katsotaan olevan myös yksi Oulun seudun murteen olennaisimmista murrepiirteistä (Pääkkönen 1994: 289).

Kuten svaavokaalin kohdalla, myös yksinäis-*s*:llisen inessiivin esiintymisessä on havaittavissa merkittävä ero maaseudun ja kaupungin välillä. Alapurasen (1997) mukaan esimerkiksi Iissä ja Yli-Iissä yksinäis-*s*:llistä inessiiviä esiintyy erittäin runsaasti, kun taas oululaisilla kaupunkilaisnuorilla kyseisen variantin esiintyminen on vähäistä. Vaikuttaa siltä, että yksinäis-*s*:llinen inessiivi on häviämässä Oulun kaupunkialueella, etenkin koulutetuilla puhujilla. Alapurasen mukaan yksinäis-*s*:llinen inessiivi voi olla eräänlainen stigmapiiirre, minkä vuoksi kaupunkilaisnuoret suosivat yleiskielistä muotoa enem-

män. Oulussa tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan päätellä naisten välttävän murteellisen inessiivin muodon käyttöä miehiä enemmän. (Alapuranen 1997: 189–190.)

3.2.1 Inessiivin päätevarianttien esiintyminen informanttien puheessa

Inessiivin esiintymiä on aineistossani kaikkiaan 294 kappaletta, joista 246 on yleiskielisessä muodossa ja 45 murteellisessa muodossa. Lisäksi loppuheittainen inessiivin päätevariantti esiintyy aineistossani kolme kertaa. Taulukosta 8 selviää, että informantit käyttävät selkeästi eniten yleiskielen mukaista *-ssa*-päätettä, jonka esiintymisprosentti on 83,6 prosenttia. Vaikka yleiskielinen muoto onkin selvästi vallitseva, on murteellisella muodolla vieläkin huomioitava edustus oululaisopiskelijoiden puheessa 15,3 prosentin esiintyvyydellä. Esimerkiksi Haapasalon (1996: 35) tutkimuksen nuorilla aikuisilla murteellisen muodon edustus jää vain 5,5 prosenttiin.

TAULUKKO 8. Inessiivin päätteiden esiintyminen ja variaatio.

	<i>-ssa</i>	<i>-ssa</i> , %	<i>-sa</i>	<i>-sa</i> , %	<i>-s</i>	<i>-s</i> , %	yhteensä
Jaakko	2	22,2	7	77,8	-	-	9
Joni	12	52,2	11	47,8	-	-	23
Joona	21	75	7	25	-	-	28
Juho	16	64	9	36	-	-	25
Katri	39	92,9	1	2,4	2	4,8	42
Kerttu	30	90,9	2	6,1	1	3,0	33
Krista	17	94,4	1	5,6	-	-	18
Sanna	30	81,1	7	18,9	-	-	37
Sofia	40	100	-	-	-	-	40
Ella	15	100	-	-	-	-	15
Eetu	24	100	-	-	-	-	24
yhteensä	246	83,6	45	15,3	3	1,0	294

Informanteista eniten yksinäis-s:llistä inessiiviä käyttää Jaakko, jonka puheessa kyseinen päätevariantti esiintyy seitsemän kertaa yhdeksästä tapauksesta. Kaikkien muiden informanttien puheessa yleiskielinen päätevariantti on vallitseva, sillä seuraavaksi eniten yksinäis-s:llistä inessiiviä käyttävällä Jonilla murteellisen muodon esiintymisprosentti on 47,8 prosenttia. Yksinäis-s:llinen inessiivi edustuu myös kuudella muulla informantilla, joilla sen yleisyys on 2,4–36 prosenttia. Sofian, Ellan ja Eetun puheessa murteellista muotoa ei esiinny kertaakaan, vaan heillä yleiskielen mukainen inessiivi edustuu täydellisesti.

3.2.2. Sukupuolten väliset erot inessiivin päätevarianttien esiintymisessä

Alapurasen (1997: 189) mukaan naiset välttävät yksinäis-s:llisen inessiivin käyttöä selvästi miehiä enemmän. Oman tutkimukseni aineisto osoittaa sukupuolten välillä vastaavanlaista jakaumaa. Taulukko 9 kuvaa miesten ja naisten eroavaisuuksia inessiivin eri päätevarianttien esiintymisen suhteen.

TAULUKKO 9. Inessiivin päätevarianttien esiintyminen sukupuolittain.

	-ssA	-ssA, %	-sA	-sA, %	-s	-s, %	yhteensä
miehet	75	68,8	34	31,2	-	-	109
naiset	171	92,4	11	5,9	3	1,6	185

Aineistoni neljä eniten murteellista muotoa käyttävää informanttia ovat kaikki miehiä. Miesten kaikista inessiivitapauksista 31,2 prosenttia on murteellisessa muodossa, kun taas naisilla vastaava luku jää 5,9 prosenttiin. Vaikka miesinformantit käyttävät huomattavasti naisia enemmän yksinäis-s:llistä muotoa, on heidänkin puheessaan yleiskielinen päätevariantti selvästi hallitseva. Huomionarvoista on myös se, ettei yhden miesinformantin puheessa esiinny lainkaan yksinäis-s:llistä inessiiviä.

Naisinformanteilla murteellisen muodon esiintyminen on odotustenmukaisesti hyvin vähäistä. Eniten yksinäis-s:llistä inessiiviä puheessaan käyttää Sanna, jolla murteellinen muoto edustuu 18,9 prosentissa tapauksista. Muiden naisinformanttien puheessa yleiskielinen variantti edustuu kaikilla yli 90 prosentissa tapauksista, kun taas yksinäis-s:llisen päätevariantin esiintymisprosentit jäävät heillä 0–6,1 prosenttiin.

3.2.3. Inessiivin päätevariantit keskusteluryhmissä ja -pareissa

Seuraavaksi tarkastelen inessiivin päätevarianttien edustumista keskusteluryhmä ja -parikohtaisesti. Havainnollistan esimerkkien avulla, miten päätevariantit edustuvat kuskakin keskustelussa, minkä lisäksi kiinnitän huomiota siihen, vaikuttaako keskustelutilanne informanttien murteenkäyttöön.

TAULUKKO 10. Inessiivin päätevarianttien esiintyminen ryhmässä 1.

	-ssA	-ssA, %	-sA	-sA, %	-s	-s, %	yhteensä
Jaakko	2	22,2	7	77,8	-	-	9
Joni	12	52,2	11	47,8	-	-	23
Joona	21	75	7	25	-	-	28
Juho	16	64	9	36	-	-	25
yhteensä	51	60	34	40	-	-	85

Ryhmän 1 keskustelussa esiintyy selvästi enemmän yksinäis-s:llistä inessiivin muotoa kuin muissa aineistoni keskusteluissa, kuten taulukosta 10 selviää. Murteellinen muoto edustuu tässä ryhmässä 40 prosentissa mahdollisista tapauksista. Kuten edellisessä luvussa totesin, miehet käyttävät yksinäis-s:llistä muotoa huomattavasti naisia enemmän. Suuri ero murteenkäytössä muihin keskustelupareihin ja -ryhmiin verrattuna selittyykin sillä, että ryhmän 1 tallenne on ainoa aineistoni äänitteistä, jossa kaikki keskustelijat ovat miehiä.

Esimerkkejä -ssA päätevariantin käytöstä ryhmässä 1:

- (23) ***Oulussa äiti on äiti se ei oo mikkää mutsi.*** (Joni)
 (24) ***Euro. No Suomessa ja Euroopan alueella käytettävä valuutta. Toisaalta myös yks rahayksikkö euroissa. Puhkielessä aina yks euro on euro.*** (Juho)
 (25) ***Kauluspaijassa, poolopaijassa oleva kaulus tai ylipäätäsä paijassa.*** (Joona)

Erityisen mielenkiintoista on se, miten yksinäis-s:llisen inessiivin käyttö lisääntyy informanteilla keskustelun edetessä. 30 minuutin mittaisen äänitteen ensimmäisellä puoliskolla murteellinen muoto esiintyy ainoastaan kuusi kertaa, kun taas jälkipuoliskolla informantit käyttävät kyseistä päätevarianttia 28 kertaa. Yleiskielistä päätevarianttia sen sijaan esiintyy äänitteen avauspuoliskolla 35 kertaa ja jälkimmäisellä puoliskolla 16

kertaa. Etenkin Joonan ja Juho käyttävät keskustelun alkupuolella lähes pelkästään yleiskielistä varianttia. Joonan puheessa yksinäis-s:llistä muotoa esiintyykin ensimmäisen kerran vasta äänitteen 18. minuutilla.

Esimerkkejä -sA päätevariantin käytöstä ryhmässä 1:

- (26) *Miks sulla on tommone paretti pääsä?* (Juho)
 (27) *Pitäs käyä parturisa ainaki.* (Jaakko)
 (28) *Oonkohan kerran käyny iha oikeesa näytelmäsä joskus ala-asteella?* (Joni)

Murteellisuuden lisääntyminen informanttien puheessa voi johtua esimerkiksi jännityksen vähenemisestä. Tämän lisäksi murteenkäyttö voi kasvaa keskustelun puheenaiheiden muuttuessa puhujalle tärkeämmiksi ja henkilökohtaisemmiksi. (Saaniolahti 1990: 72–73.) Informanteista voi huomata, kuinka keskustelu rentoutuu äänitteen edetessä keskustelunaiheiden muuttuessa vapaammiksi, mikä on voinut vaikuttaa murteellisuuden lisääntymiseen informanteilla.

TAULUKKO 11. Inessiivin päätevarianttien esiintyminen ryhmässä 2.

	-ssA	-ssA, %	-sA	-sA, %	-s	-s, %	yhteensä
Katri	39	92,9	1	2,4	2	4,8	42
Kerttu	30	90,9	2	6,1	1	3,0	33
Krista	17	94,4	1	5,6	-	-	18
yhteensä	86	92,5	4	4,3	3	3,2	93

Taulukko 11 osoittaa, että ryhmässä 2 yleiskielinen päätevariantti on jokaisella informantilla hyvin hallitseva läpi äänitteen. Kolme neljästä yksinäis-s:llisestä inessiivistä esiintyy kuitenkin äänitteen viimeisellä neljänneksellä, joten laajempi aineisto olisi voinut tuottaa erilaisia tuloksia inessiivin päätevarianttien käytön suhteen.

Huomionarvoista on myös loppuheittoisen -s-päätteen esiintyminen kahden naisinformantin puheessa. Loppuheittainen päätevariantti on laajalevikkinen kielenpiirre Suomessa, joten sen voi hyvin katsoa olevan yleistyvä piirre oululaisopiskelijoiden puheessa (Mustanoja 2011: 151). Kanasen (1994) ja Haapasalon (1996) suuremman aineiston tutkimuksissa kyseisen variantin edustus on vähäisempää kuin omassa aineistossani. Kanasen (1994: 50) tutkimuksessa loppuheittoista päätettä ei esiinny lainkaan ja Haapa-

salonkin (1996: 35) tutkimuksessa sen edustus jää alle prosenttiin. Tämän vuoksi loppuheittainen päätevariantti saattaa määrällisesti vähäisestä edustuksestaan huolimatta olla yleistynyt piirre Oulun murteessa. Esimerkiksi Katrin puheessa loppuheittoista inessiivin päätettä esiintyykin enemmän kuin yksinäis-s:llistä päätevarianttia.

Esimerkkejä -s-päätevariantin käytöstä ryhmässä 2:

- (29) *Siis **täs** lukkee selitä seuraavat sanat tai ilmaisut.* (Kerttu)
 (30) *Mää olin ehkä ala-asteella enemmän sillee että mä tykkäsin olla **koulus** tosi paljo kavereitten kaa.* (Katri)

TAULUKKO 12. Inessiivin päätevarianttien esiintyminen parilla 1.

	-ssA	-ssA, %	-sA	-sA, %	-s	-s, %	yhteensä
Sanna	30	81,1	7	18,9	-	-	37
Sofia	40	100	-	-	-	-	40
yhteensä	70	90,9	7	9,1	-	-	77

Ryhmän 2 tapaan parin 1 informantit suosivat paljon yleiskielistä inessiivin päätettä, kuten taulukko 12 osoittaa. Sofian puheessa kaikki inessiivitapaukset ovat yleiskielisiä, mutta Sannan puheessa yksinäis-s:llinen inessiivi edustuu 18,9-prosenttisesti. Hän onkin selvästi eniten murteellista muotoa käyttävä naisinformantti. Huomionarvoista on myös se, että Sanna käyttää äänitteen aikana sekä yleiskielistä että yksinäis-s:llistä päätevarianttia sanasta *välissä*, mikä näkyy esimerkeissä (32) ja (34).

Sannan yksinäis-s:llisen inessiivin käyttö näyttää lisääntyvän keskustelun edetessä. Kuusi seitsemästä hänen puheessaan esiintyvistä murteellisesta muodosta esiintyy äänitteen 17. minuutin jälkeen. Toisaalta se, että vain toinen informanteista käyttää murteellista inessiivin muotoa voisi viitata siihen, ettei keskustelukumppani vaikuta puhujan murteenkäyttöön.

Esimerkkejä -ssA päätevariantin käytöstä parilla 1:

- (31) *Olin **sanomassa** vähä rumasti.* (Sofia)
 (32) *Me ollaa aina **välissä** höpötetty jottai* (Sanna)
 (33) *Jos **Suomessa** ei olisi rauha niin olisi sota.* (Sofia)

Esimerkkejä -sA päätevariantin käytöstä parilla 1:

- (34) *Pitäskö meiän välisä?* (Sanna)
- (35) *Ei se oo ennää elosa.* (Sanna)
- (36) *Mitä mää olin sanomasa?* (Sanna)

Parin 2 molemmilla informanteilla, Ellalla ja Eetulla, yleiskielinen inessiivin muoto edustuu 100-prosenttisesti, minkä vuoksi en ole laatinut heidän keskustelustaan taulukkoa. Etenkin Eetun yleiskielisyys on silmiinpistävä, sillä yksinäis-s:llinen inessiivi edustuu suhteellisen merkittävästi aineistoni kaikkien muiden miesinformanttien puheessa. Olisikin mielenkiintoista tutkia, muuttuisiko hänen murteenkäyttönsä, jos hänet laitettaisiin keskustelemaan ryhmän 1 miesinformanttien kanssa.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tässä kandidaatintutkielmassani tarkastellut oululaisten yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten puhekieltä. Tutkimuksessani käytän valmista aineistoa, jonka Päivi Tolonen on kerännyt syksyllä 2019. Kaikki informanttini ovat Oulun yliopistossa opiskelevia nuoria aikuisia. Aineistossani on 11 informanttia, joista kuusi on naisia, viisi miehiä. Olen tutkimuksessani tarkastellut svaavokaalin ja inessiivin päätevarianttien esiintymistä. Olen keskittynyt selvittämään erityisesti sukupuolten välisiä eroja murrepiirteiden esiintymisessä. Tämän lisäksi olen kiinnittänyt huomiota siihen, onko keskustelutilanteella vaikutusta informanttien murteenkäyttöön.

Svaavokaali edustuu hypoteesini mukaisesti huomattavasti enemmän miesten kuin naisten puheessa, mutta murteellista muotoa esiintyy aineistossani yllättävän vähän. Etenkin naisilla svaavokaalin käyttö on silmiinpistävän vähäistä ja kuudesta naisinformantistani kolmella sitä ei esiinny lainkaan. Tutkimuksessani idiolektikohtaiset erot ovat huomattavia, ja joidenkin informanttien kohdalla svaavokaalin mahdollistavien konsonanttiyhitymien esiintyminen jäi varsin vähäiseksi. Uskon kuitenkin, että tutkimukseni antaa suuntaa siitä, kuinka paljon oululaiset yliopisto-opiskelijat käyttävät svaavokaalia puheessaan.

Tutkimukseni informantit suosivat odotustenmukaisesti yleiskielistä inessiivin päätevarianttia suurissa määrin. Vaikka yksinäis-s:llistä inessiiviä esiintyy vain 15,3 prosentissa kaikista tapauksista, on sen prosenttiosuus silti jonkin verran odotuksiani suurempi. Minna Haapasalon (1996) yli kaksikymmentä vuotta sitten tekemässä tutkimuksessa murteellisen muodon esiintymisprosentti jää nimittäin noin kymmenen prosenttiyksiköä pienemmäksi. Sukupuolten välillä on havaittavissa merkittävä ero päätevarianttien käytössä, sillä miehet käyttävät yksinäis-s:llistä muotoa noin kuusi kertaa yleisemmin kuin naiset. Vaikka aineistoni on melko suppea, voi yksinäis-s:llisellä inessiivillä sanoa olevan vielä jonkinlainen edustus etenkin miespuolisten opiskelijoiden puheessa.

Tutkimukseni perusteella keskustelutilanteen vapautumisella ja rentoutumisella näyttäisi olevan jonkinlaista vaikutusta tutkimieni murrepiirteiden esiintymisen kannalta, sillä informanttien murteenkäyttö lisääntyy merkittävästi tallenteiden loppupuolella. Etenkin murteellisen inessiivin muodon käyttö kasvaa äänitteen edetessä useassa keskustelu-

ryhmässä ja -parissa. Aineistoni suppeuden vuoksi tästä ei kuitenkaan ole järkevää tehdä kovin suuria johtopäätöksiä.

Aineistoni on jonkin verran naispainotteinen, sillä tutkimukseni informanteista naisia on yksi enemmän kuin miehiä. Tämän lisäksi kolmessa neljästä äänitteestä on vähintään yksi naisinformantti, kun taas miesinformantteja on vain kahdessa äänitteessä. Tämä näkyy myös tutkimieni murrepiirteiden esiintymien jakaumassa, sillä esimerkiksi yli kaksi kolmasosaa svaavokaalin mahdollistavista konsonanttiyhtymistä esiintyy naisten puheessa. Koska miehet puhuvat murteellisempaa kieltä, olisi tutkimieni murrepiirteiden prosentuaalinen osuus ollut luultavasti jonkin verran suurempi, jos sukupuolijakauma olisi ollut tasaisempi.

Tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että oululaisten yliopisto-opiskelijoiden puheessa on merkittäviä yksilö- ja sukupuolikohtaisia eroja. Vaikka tutkimukseni perusteella ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä yleistyksiä oululaisten opiskelijoiden puhekielestä, avaa se kuitenkin varsin mielenkiintoiset lähtökohdat mahdolliselle jatkotutkimukselle. Jatkotutkimuksen kannalta mielekästä olisi kasvattaa aineiston kokoa, jotta tutkimustulokset olisivat luotettavampia. Kiinnostavaa olisi myös lisätä tutkittavien kieltenpiirteiden määrää, jolloin oululaisopiskelijoiden puhekielestä syntyisi kattavampi kokonaiskuva.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Oululaisten yliopisto-opiskelijoiden puhekielen nauhoitukset vuonna 2019. Nauhat: ONA MURRE 2739 – ONA MURRE 2742. Nauhoittanut syys-marraskuussa 2019 Päivi Tolonen. Säilytteillä Oulun nauhoitearkistossa Oulun yliopistossa.

Kirjallisuus

- ALAPURANEN, PÄIVI 1997: Joidenkin yksittäisten ja suppea-alaisten piirteiden vaihtelusta. – Seija Makkonen ja Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sociolingvistinen variaatio*. s. 187–190. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8.
- HAAPASALO, MINNA 1994: *Mää tekkiin tuota, oikeestaan seleväksi, et misä se kaappi niinku seisoo. Oulun puhekielen sukupuolivariaatiosta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- KANANEN, TERTTU 1994: *Kyllä mää piän ittiäni täytenä oululaisena. Oululaisnuorten puhekielestä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos.
- KANSANNIVA, ELLA 2012: *Oululaisnuorten puhekielen variaatio keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- KETTUNEN, LAURI 1940: Suomen murteet III A. Murrekartasto. SKST 188. Helsinki: SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen Aloppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Oulu: Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 78.
- LABOV, WILLIAM 1978: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sociolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekielen ja sen tutkimukseen. – Virittäjä 105 s. 74–101. Kotikielen Seuran aikakauslehti.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- LÖPPÖNEN, SIRKKU 2015: *Oulunsalolaisnuorten puhekieli*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108. s. 322–346.
- MANTILA, HARRI & PÄÄKKÖNEN, MATTI 2010: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Suomi 198. Helsinki: SKS.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1605.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1988: Sukupuoli kielellisen tuotoksen muovaajana. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielma naisesta ja kielestä* s. 92–111. Helsinki: Yliopistopaino.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sociolinguistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Saja-vaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. s.13–37. Jyväskylän yliopisto.
- PINOLA, KATI 1997: Svaavokaali. – Makkonen, Seija & Mantila, Harri (toim.), *Pohjois-suomalaisen puhekielen sociolinguvistinen variaatio* s. 59–66. Oulu: Oulun yliopistopaino.
- PÄÄKKÖNEN, MATTI 1994: *Oulun seudun murrekirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAANILAHTI, MARJA 1990: Huomioita puheen murteellisuustason vaihtelusta haastattelutilanteessa. – Marja Saanilahti & Kari Nahkola (toim.), *Kielen vaihtelu ja puhujan valinnat. Tutkimuksia virtolaisten kielenkäytöstä, murteentuntemuksesta ja kielellisistä asenteista* s. 39–82. *Virtain tutkimuksia* 7. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- TOLONEN, PÄIVI 2020: *Se jätkä oli tyyllii amerikkalàine. Diftongireduktio ja erikoisgeminatio oululaisnuorten puhekielessä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (20.11.2020)